Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

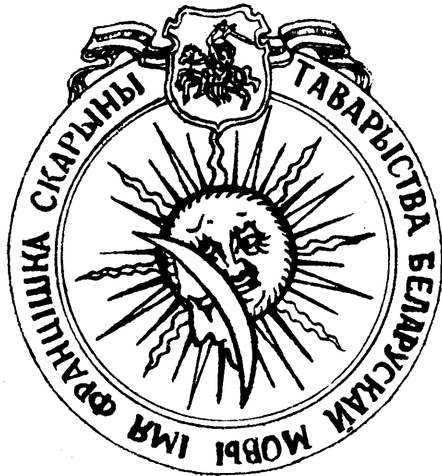

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 34(80) ◈ 26 жніўня 1992 г. ◈ Кошт 1 рубель (Па падпісцы — 10 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

СПОЎНІЛАСЯ 600 ГАДОЎ З ЧАСУ ПРЫХОДУ ДА ЎЛАДЫ ВІТАЎТА ВЯЛІКАГА, які вёў паспяховую барацьбу з польскай і маскоўскай экспансіяй, з тэўтонамі і татарамі. Найбольшую славу здабыў Вітаўт, калі ў 1410 годзе пад Грунвальдам былі разгромлены нямецкія рыцары.

СТАРШЫНЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ СТАНІСЛАЎ ШУШКЕВІЧ І АКАДЭМІК РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АКАДЭМІІ НАВУК АНАТОЛЬ МІХАЙЛАЎ НАВЕДАЛІ ПАЎДНЁВУЮ КАРЭЮ, *дзе прынялі ўдзел у пасяджэнні палітычных лідэраў дзяржаў па праблемах сучаснага свету.*

Ў МАЛАДЗЕЧНЕ ПРАЙШЛА МІЖНАРОДНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ «ФАРМІРАВАННЕ І РАЗВІЦЦЁ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ САМАСВЯДОМАСЦІ БЕЛАРУСАЎ», у якой прынялі ўдзел гісторыкі, этнографы, лінгвісты, літаратуразнаўцы з Англіі, Аўстрыі, Беларусі, Германіі, ЗША, Канады, Польшчы, Расіі, Славеніі, Украіны і Швейцарыі.

НА СТЫКУ ЗЯМЕЛЬ ТРОХ КРАІН— БЕЛАРУСІ, ЛАТВІІ І РАСІІ *— у Верхнядзвінскім раёне ля Кургана Дружбы тры дні працаваў міжнародны лагер «Бе-ла-русь». Былі праведзены творчыя сустрэчы, спартыўныя спаборніцтвы, фестываль бардаўскай песні.*

КІРАЎНІЦТВА БЕЛАРУСКАЙ САЦЫЯЛ-ДЭМАКРАТЫЧНАЙ ГРАМАДЫ СУСТРЭЛАСЯ З ДЭЛЕГАЦЫЯЙ ПРАФСАЮЗАЎ ДАНІІ НА ЧАЛЕ З ГЕОРГАМ ЛЕМКЕ. Адбыўся абмен інфармацыяй аб сучасным прафсаюзным і сацыял-дэмакратычным руху ў абедзвюх дзяржавах.

У МІНІСТЭРСТВЕ ЮСТЫЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ЗАРЭГІСТРАВАНА НОВАЯ ГРАМАДСКАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ *— «Беларускі рэспубліканскі фонд падтрымкі дэмакратычных рэформ».*

У ДРУКУ З'ЯВІЛІСЯ МАТЭРЫЯЛЫ ДЗЯРЖКАМСТАТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ. Паводле падлікаў, колькасць насельніцтва нашай краіны на жнівень гэтага года склала каля 10,3 мільёна чалавек.

Беларускі прэм'ер супраць беларускасці?

Стар. 2

МЫ НЕ ЗЛАЧЫНЦЫ ПЕРАД БЕЛАРУСКІМ НАРОДАМ

Стар. 3

На Брэсцкай мытні, што знаходзіцца на чыгуначным вакзале, па-ранейшаму ажыятаж. Тут за суткі адпраўляюць і сустракаюць 36 цягнікоў. Усяго ж за дзень праз мытню праходзіць 12—13 тысяч чалавек. І хаця ў пашпартах «вандроўнікаў» значацца ў асноўным турыстычныя і службовыя візы, багаж у іх складаецца з вялікіх чамаданаў, баулаў, торбаў. Правесці праз мяжу забароненае хочуць многія, таму працы ў мытнікаў не змяншаецца.

На здымку: інспектары мытні Антаніна Канавалюк і Міхась Юдовіч выявілі кантрабанду — прыбор начнога бачання з лазернай прыстаўкай.

Фота Эдуарда КАБЯКА. (Белінфарм).

У суполках ТБМ

Абуджаючы нацыянальную годнасць

Маладзечанскае гарадское аддзяленне Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны было заснавана ў верасні 1989 года. За гэты час яно зрабіла шмат, прапагандуючы роднае слова, абуджаючы ў маладзечанцаў нацыянальную годнасць і пашану да гістарычнай спадчыны беларускага люду. Я папрасіў старшыню рады гарадскога аддзялення ТБМ Л. А. Цімохіна расказаць пра работу і клопаты арганізацыі.

Вось што ён паведаміў:

Наша рада рупіцца, каб роднае слова часцей гучала ў школах, на прадпрыемствах і ва ўстановах, шырока прапагандаваліся творы беларускай літаратуры і мастацтва. Рада клапоціцца пра пачынаючых паэтаў і празаікаў, рэгулярна праводзячы з імі літаратурныя заняткі. Наша літаратурнае дзіцячае аб'яднанне «Праменьчык» шмат робіць, каб у ім выхоўваліся літаратурныя таленты, адданыя роднаму слову. Таму і не дзіўна, што літаратурныя творы нашых выхаванцаў друкуюцца пастаянна не толькі ў мясцовым, але і ў рэспубліканскім перыядычным друку. Штогод мы праводзім конкурсы маладых талентаў, на якіх робім літаратурныя агляды, адзначаем лепшыя творы дзяцей грашовымі прэміямі і каштоўнымі падарункамі, прапаноўваем іх у друк, арганізоўваем літаратурныя старонкі. Часта нашыя юныя паэты і празаікі выступаюць са сваімі творамі перад зацікаўленымі слухачамі і рэгулярна — на нацыянальных святах краіны, на юбілейных вечарах, прысвечаных класікам роднай літаратуры.

Намаганнямі ТБМ часта арганізоўваюцца і праводзяцца экскурсіі і падарожжы па гістарычных мясцінах нашага краю. Рада паклапацілася і пабудавала капліцу на старых зруйнаваных могілках горада. Мы не толькі прапагандуем роднае слова, але і шчыра клапоцімся пра сімволіку Беларусі. Зараз актыўныя сябры ТБМ мастакі С. Палівода і Г. Селядзец заняты вырабам дзяржаўнай сімволікі для прадпрыемстваў, установ і школ горада, раёна. Па ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле ТБМ у Палачанскую царкву была вернута святая Груздаўская ікона, якая заняла там сваё ранейшае пачэснае месца.

Якія ў нас далейшыя планы? І надалей прапагандаваць роднае слова, толькі больш актыўна і мэтанакіравана. Будзем імкнуцца, каб справаводства ва ўсіх установах і на прадпрыемствах горада як мага хутчэй пачало весціся на роднай мове. Будзем рабіць захады, каб на іх пачалі працаваць курсы па вывучэнню беларускай мовы. У рабоце нам дагэтуль замінала тое, што мы не мелі памяшкання. Цяпер яно ўжо ёсць. І работа наша значна актывізуецца. Плануем і неўзабаве адчынім у горадзе свой кіёск, у якім будзем прапаноўваць пакупнікам беларускую сімволіку, творы тутэйшых мастакоў, вырабы народнага мастацтва, кнігі беларускіх паэтаў і празаікаў, перыядычныя выданні. І, вядома, будзем часцей наладжваць сустрэчы дзеячаў беларускай літаратуры, навукі і культуры з жыхарамі нашага горада. А прапагандаваць роднае слова, каб яно заняло сваё пачэснае месца ў паўсядзённым жыцці, — наша галоўная задача.

М. КАПЫЛОВІЧ.

WIS

У школах Менска працуюць 30 беларускіх тэатральных калектываў, 23 беларускія гасцёўні, 15 аркестраў народных інструментаў, больш за 100 дзіцячых хароў і танцавальных ансамбляў.

У мінулым навучальным годзе з 5067 школ рэспублікі 3278 (64,7 працэнта) былі з беларускай мовай навучання, 911 (18 працэнтаў) — з рускай, 878 (17,3 працэнта) — з дзвюма мовамі навучання. 69815 першакласнікаў (43,7 працэнта) вучыліся па беларускамоўнай праграме. У 1991/92 навучальным годзе 33,4 працэнта дашкольнікаў наведвалі беларускамоўныя ўстановы.

Беларускі прэм'ер супраць беларускасці?

Ужо колькі месяцаў «скланяецца» ў газетах імя кіраўніка ўрада Беларусі В. Ф. Кебіча за тое, што ён не выконвае сваё ўрачыстае абяцанне выступаць і размаўляць па-беларуску. Але мне ніводнага разу не давялося прачытаць яго адказ на гэту крытыку. Апраўданні ж накшталт таго, што памочнікі не паспелі перакласці выступленне на дзяржаўную мову, наўрад ці можна ўспрымаць сур'ёзна. А вось змест гутаркі прэм'ера па пытаннях беларушчыны з чытачамі «Советской Белоруссии», надрукаванай у газеце ад 15 ліпеня, заслугоўвае асаблівай увагі.

Адразу скажу, што і пытанні і адказы на гэтую тэму не выклікалі ў мяне добрых пачуццяў. Наадварот, непакой за будучыню нашага Адраджэння толькі ўзрос. Справа нават не ў тым, што шавіністычна настроеныя рускія і абруселыя беларусы (будзем называць рэчы сваімі імёнамі) зноў і зноў топчуць кволыя парасткі беларушчыны, — гэта, на жаль, для нас з'ява звыклая. Асабліва непакоіць, што гэтыя людзі знаходзяць, як мне здаецца, узаемаразуменне з прэм'ерам, знаходзяць нават яго падтрымку.

Мяркуйце самі. Адзін чытач палічыў, што нарыс ваеннай гісторыі Беларусі «Забытая слава» «пропитан антирусскими настроениями». І запытаў: чаму такі матэрыял надрукаваны ў газеце, заснавальнікам якой з'яўляецца Савет Міністраў рэспублікі? Паважаны Вячаслаў Францавіч, безумоўна, ведае, што доўгі час Масква забараняла абнародаваць гістарычныя факты з жыцця беларусаў, якія супярэчылі міфам аб іх вечнай дружбе з рускімі. Дагэтуль нам нельга было ведаць, напрыклад, аб тым, што рускія князі, захопліваючы беларускія гарады, тапілі іх у крыві, што беларусы станавіліся рабочым «скотом» у рускіх вяльмож, што на нашай зямлі жорстка прыгняталася ўсё беларускае...

На жаль, В. Кебіч нічога не сказаў пра гэта, як і пра тое, што праўда не павінна залежаць ад настрояў тых альбо іншых груп людзей ці слаёў насельніцтва. Заўважыўшы, што «Забытая слава» — не рэдакцыйны артыкул і што ў нас — плюралізм, ён параіў чытачу ўступіць у палеміку з групай беларускіх вучоных на чале з вядомым спецыялістам па ваеннай гісторыі М. Ткачовым, якая падрыхтавала нарыс. Параіў прысылаць свае нататкі ў рэдакцыю для публікацыі. Далей цытую дыялог. Чытач: «Но я же не учёный...» В. Ф. Кебіч: «Это не имеет никакого значения...» (!)

Сапраўды, раней, калі кампартыя хацела абяліць чорнае або ачарніць белае, не мела ніякага значэння, ведае ці не «просты савецкі чалавек» прадмет, аб якім яму трэба напісаць або толькі штосьці падпісаць. І тады з'яўляліся да болю знаёмыя фразы: «Я гэтую кнігу не чытаў, але ўпэўнены, што яна надта шкодная для нашага народа». Дык што, зноў будзем паўтараць пройдзенае?

Завяршаючы размову пра нарыс «Забытая слава», прэм'ер-міністр сказаў: «А лично моё мнение таково: я националистических взглядов не разделял, не разделяю и никогда разделять не буду». Вельмі добрыя словы! Невыпадкова рэдакцыя вынесла іх у загаловак першага блока пытанняў-адказаў, аб якім ідзе ў нас гаворка. Пад імі, не сумняваюся, могуць падпісацца мільёны нашых грамадзян. Справа толькі ў тым, што лічыць нацыяналістычнымі поглядамі. Асабіста ў мяне стваралася ўражанне, што Вячаслаў Францавіч не супраць таго, каб узяць на ўзбраенне метад, які добра вядомы з недалёкага мінулага, калі нацыяналістычныя ярлыкі вешалі на кожнага, хто дбаў пра адраджэнне роднай Беларусі.

Але пойдзем далей. Чытачка паведаміла, што ёй «стало не по себе», калі пазнаёмілася з адной маленькай газетнай нататкай. Што ж так напалохала жанчыну? Аказваецца, тое, што, мабыць, прыйдзе час, калі і ў нас, на Беларусі, назвы прыпынкаў на транспарце, а таксама на вакзалах будуць абвяшчацца па-беларуску. Дый шыльды з назвамі дзяржаўных структур, можа, стануць афармляць на дзяржаўнай мове. Праект адпаведнай урадавай пастановы распрацавалі народныя дэпутаты З. Пазьняк і Л. Баршчэўскі.

Мне давялося пабываць больш як у дзесяці краінах Еўропы. І ўсюды робіцца так, як запісана ў згаданым праекце. Напрыклад, у Англіі ўсе шыльды, тэксты аб'яў, афіш, рэклам і г.д. выкананы, безумоўна, на англійскай мове, а ў Францыі — на французскай. І людзі іншых нацыянальнасцей, якіх там нямала, ставяцца да гэтага з разуменнем. Што да Беларусі, то распрацаваны праект — не выдумка дэпутатаў ад апазіцыі БНФ, а патрабаванне Закона аб мовах. Таму не зусім зразумела, што меў на ўвазе прэм'ер, калі гаварыў чытачцы: «Принимаю к сведению ваше мнение». Можа, гэты праект зазнае тую ж долю, што і іншыя прапановы БНФ?

Няхай прабачыць мне паважаны Вячаслаў Францавіч, але калі чытаеш яго адказы па пытаннях беларушчыны, здаецца, што гэта гаворыць не старшыня ўрада суверэннай краіны, а высокапастаўлены чыноўнік, якога прыслалі з Масквы, каб павучаць не вельмі кемлівых тутэйшых. А мо ўжо хопіць павучанняў?

Адказваючы на пытанне вайскоўца, В. Ф. Кебіч быццам заклікае: «Должно существовать и право граждан общаться на русском языке». Ці трэба яшчэ раз нагадваць, што гэтае права ніколі, нікім і нідзе ў Беларусі не аспрэчвалася і гарантуецца дзеючым заканадаўствам?

На «великом и могучем» у нас выдаецца, калі я не памыляюся, тры чвэрці ўсёй літаратуры. У многіх кнігарнях беларускай кнізе адведзены невялікі і непрыкметны куточак. А дзе кінафільмы на беларускай мове? Большасць газет і часопісаў рэспубліцы зноў жа выходзіць на рускай мове, на ёй вядзецца і значная частка тэле- і радыёперадач. Усім добра вядома пануючае становішча мовы суседняй дзяржавы практычна ва ўсіх сферах нашага жыцця. А В. Ф. Кебіч у гутарцы з чытачом яшчэ і яшчэ раз патрабуе: «Нельзя игнорировать большую категорию людей, проживающих в нашей республике и знающих лишь этот язык». Божа мой, няўжо давядзецца выпрацоўваць якісьці асаблівы статус для гэтай катэгорыі людзей?

Гвалтоўная русіфікацыя Беларусі ў мінулыя дзесяцігоддзі прывяла да таго, што мова карэннай нацыі аказалася ў жахлівым стане. Зараз супраць яе рыхтуецца новы паход. Старшыня Савета Міністраў не выкарыстаў магчымасці асудзіць тых, хто хоча рэвізаваць памяркоўны і дэмакратычны Закон аб мовах, увесці афіцыйнае двухмоўе і тым самым канчаткова пахаваць светлую надзею на лепшую долю роднай беларускай мовы.

Г. ЛАГУНОВІЧ.

БАРДАЎСКІ ФЭСТ

8 верасня 1514 года пад Воршай, дзе з Дняпром зліваецца, рачулка Крапіўна, адбылася бітва, у якой вырашаўся гістарычны лёс беларусаў ды іншых народаў Вялікага княства Літоўскага. 35 тысяч беларускіх вояў ушчэнт разграмілі 80-тысячнае войска маскоўскіх інтэрвентаў. На жаль, да нядаўняга часу мала хто на Беларусі ведаў пра гэту падзею, але ўжо ў мінулым годзе на Крапівенскае поле з'ехаліся хлопцы і дзяўчаты з гітарамі і правялі першы фэст бардаўскай песні.

5 верасня на Крапівенскім полі адбудзецца чарговы бардаўскі фэст «Бітва пад Воршай — 92». Тых, хто жадае прыняць удзел у свяце, 5 верасня на аршанскім вакзале ад 9-ай да 12-ай гадзіны будзе чакаць аўтобус. Кантактны тэлефон у Воршы: 2-02-30; 2-00-74 (сп. Мельнікаў), 2-45-42 (сп. Шутаў).

Рэха

Пра так званую «знявагу» і непавагу да спадчыны

Важную навіну паведаміў нам чытач «Нашага слова» (№ 28, 1992) Міхаіл Маліноўскі, праўдзейны член Геаграфічнага таварыства. Аказваецца, называць Беларусь «краем» — гэта «знявага». «Край — гэта буйная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка, вобласць». Прачытаў я гэта — і як назло мне на памяць усплылі радкі Якуба Коласа: «Ці ж над родным нашым краем промень волі не бліснаў?» А потым: «О, край родны, край прыгожы, мілы кут маіх дзядоў...» Мне ўсё лезуць і лезуць у галаву гэтыя — ну, як іх назваць? — зняважлівыя ці шкодныя радкі песняра. А за імі следам успамінаецца Канстанцыя Буйло з яе песняй «Люблю наш край, старонку гэту...» І нічога не зраблю з сабою. Забуду пра іх, то Янка Купала падасць свой голас:

Край беларускі мірны,
сумны
Свой родны край ці помніш
ты?..

Стане спакайней — то Алесь Гарун нагадае пра сябе:

Сваіх тут жменьку я спісаў
Маркотных песняў-дум;
Маёй душы із сам спяваў
Па краю родным сум.

А там пайшло і пайшло: то Максім Багдановіч са сваім «Краю мой родны, як выклятты Богам», то Паўлюк Трус з «Дзесятым падмуркам».

Дзякуючы нашаму краязнаўцу, я даведаўся, якога маху далі ўсе гэтыя паэты. Мне чамусьці ўяўлялася, што яны славілі Беларусь. І толькі сёння я зразумеў, што яны пісалі ўсяго толькі пра «буйную адміністрацыйна-тэрытарыяльную адзінку».

А калі гаварыць сур'ёзна, то і спадару з Геаграфічнага таварыства варта было б больш сур'ёзна адносіцца да нашай спадчыны — прытым не толькі літаратурнай, але і моўнай, тэрміналагічнай.

Уладзімір КАЗБЯРУК.
г. Менск.

Запрашаем да супрацоўніцтва

Нягледзячы на маласпрыяльныя ўмовы для прадпрымальніцкай дзейнасці на Беларусі, неабходна ўжо зараз пачаць стварэнне менавіта сваіх нацыянальных па духу прадпрымальніцкіх структур. У процілеглым выпадку нават пры змене ўлады Беларусь не зможа стаць сапраўды незалежнай дэмакратычнай дзяржавай. Калі на Беларусі не будзе свайго класа беларускіх прадпрымальнікаў, то іх месца зоймуць камерсанты і бізнесмены іншых дзяржаў, якія, натуральна, у першую чаргу будуць дбаць аб інтарэсах сваіх народаў.

Нават калі пасля новых выбараў да ўлады прыйдзе сапраўды народны беларускі ўрад, які захоча мэтанакіравана стымуляваць тыя ці іншыя сферы бізнесу, неабходныя для эканомікі Беларусі, ён гэта зможа рабіць эфектыўна толькі тады, калі будзе мець дастаткова моцную апору сярод сваіх прадпрымальнікаў. У іншым выпадку іншаземцы будуць самі ўздзейнічаць на ўрад Беларусі і прымусяць яго альбо прыняць іх палітыку, альбо пайсці ў адстаўку.

Як вядома, працаваць і змагацца заўсёды лягчэй разам, таму ***Акцыянернае таварыства «КРОСНЫ»*** стварае банк інфармацыі аб нацыянальных кадрах і працоўных рэсурсах для іх актыўнага прыцягнення ў сферу прадпрымальніцтва. Гэта работа праводзіцца ў адпаведнасці са статутам нашага таварыства.

Акцыянернае таварыства «КРОСНЫ» запрашае да супрацоўніцтва не толькі прадпрымальнікаў, якія ўжо маюць свой бізнес, але і тых грамадзян, што толькі збіраюцца гэтым заняцца ці проста хочуць падзарабіць у вольны час.

Калі Вы жадаеце супрацоўнічаць з нашым таварыствам, запоўніце наступную анкету і дашліце на адрас:

220064, Рэспубліка Беларусь,
г. Менск, вул. Ландэра, д. 6, кв. 65,
Юрасю Пальчэўскаму.

P. S. Для вядзення справаводства і дзелавой перапіскі на беларускай мове мы можам прапанаваць беларускамоўны рэдактар «Белрэд», які мае набор беларускіх шрыфтоў, беларускі драйвер экрана і ўсе паведамленні выдае выключна на беларускай мове. Калі Вам неабходна распрацаваць іншыя беларускамоўныя праграмы для Вашага камп'ютэра ці беларусізаваць ужо існуючыя — мы рады Вам дапамагчы. Правядзенне ў жыццё ідэй беларускага Адраджэння — наша з Вамі агульная справа.

На даведкі звяртайцеся да Юрася Пальчэўскага па тэлефонах у Менску: **20-09-70 ці 39-88-43.**

АНКЕТА

1. Прозвішча, імя, імя па бацьку . . . .

2. Год нараджэння . . . .
3. Адукацыя . . . .
4. Спецыяльнасць . . . .
5. Дзе і кім працуеце . . . .

6. Тэлефоны: хатні . . . ., **працоўны** . . . . . .
7. Адрас . . . .
8. Кім можаце працаваць і якія работы выконваць (пазначце: на поўную стаўку, па сумяшчальніцтву) . . . .

9. Якімі мовамі валодаеце (беларускаю, рускаю і інш.) і як добра . . . .
10. Якія сродкі вытворчасці маеце (машына, прычэп да машыны, такарны, свідравальны і інш. варштаты, вязальная, швейная і інш. машыны і г.д.) . . . .

11. У набыцці якіх матэрыялаў, дэталей і г.д. можаце аказаць садзеянне . . . .
12. Якія канкрэтныя ідэі па прадпрымальніцтву можаце прапанаваць . . . .

Калі Вас цікавяць паведамленні аб беларускім прадпрымальніцтве ці Вы жадаеце выказаць наконт гэтага нейкія свае думкі, то дасылайце Вашы допісы на вышэй пазначаны адрас альбо ў рэдакцыю «Нашага слова» і ўважліва сачыце за наступнымі нумарамі газеты.

Патрыёты маўчаць не схацелі

Мы не злачынцы перад беларускім народам

ПАСЛЯ пахавання бацькі праездам з родных мясцін Браслаўшчыны я спыніўся на некалькі дзён у Менску. Мне заўсёды люба прайсціся па яго вуліцах і праспектах...

На гэты раз гарачыя дні канца ліпеня. Іду па гораду, бачу невялікія таблічкі на дамах перайменаванага праспекта — праспект Ф. Скарыны. Як многа значыць для нас, беларусаў, гэта імя... На будынках Дома ўрада, Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, на іншых дамах бел-чырвона-белыя сцягі. У кіёсках выстаўлены і прадаецца герб «Пагоня». Сталіца Беларусі рыхтуецца да свята — другой гадавіны Дня незалежнасці.

Нахлынулі ўспаміны далёкага і драматычнага мінулага. Усплывалі перад вачыма фрагменты падзей 45-гадовай даўнасці, калі мы, група студэнтаў Пастаўскага педвучылішча, ахопленыя нацыянальным, патрыятычным памкненнем да абароны правоў і інтарэсаў беларусаў, да сваёй культуры, гісторыі, мовы і незалежнасці, сабраліся ў невялікай хаціне ў вёсцы Раменькі (каля Пастаў) у адзін з сакавіцкіх вечароў 1946 года і прысягнулі перад бел-чырвона-белым сцягам і «Пагоняю» на вернасць служэння свайму народу, што паклала пачатак стварэнню падпольнай арганізацыі «Саюз беларускіх патрыётаў» (СБП), вызначылі задачы і мэты сваёй дзейнасці.

І цяпер, калі Беларусь стала незалежнай дзяржавай, калі яе незалежнасць прызнала больш за 100 краін свету і звыш 50 устанавілі дыпламатычныя адносіны з ёй, з'явілася пачуццё гордасці і поўнай задаволенасці ад таго, што мы, 16—18-гадовыя юнакі і дзяўчаты, будучыя настаўнікі беларускіх дзяцей, магчыма, першымі ў пасляваенныя гады не схацелі маўчаць і паднялі свой голас пратэсту супраць насілля над народам, яго свабодай і гісторыяй, культурай, заплаціўшы за гэта маладосцю, здароўем, а некаторыя і самім жыццём, у сталінскіх лагерах і ссылках.

А колькі загублена талентаў, якія маглі паслужыць свайму народу, навуцы, культуры...

Члены СБП былі неардынарнымі асобамі. Яны былі гордасцю педвучылішча. Не толькі выдатна вучыліся, але і былі душой студэнцкага калектыву, завадатарамі цікавых спраў і вечарын. У свае 16—18 год гэта былі людзі з акрэсленай жыццёвай пазіцыяй, упэўненыя ў правільнасці прадвызначанага шляху. Усе яны рыхталіся быць настаўнікамі — выхоўваць верных сыноў і дачок нашай Бацькаўшчыны.

Нягледзячы на пасляваенную нястачу, стараліся вучыцца, між сабою дзяліліся апошнім кавалкам хлеба. І былі па-юнацку вясёлыя. З верай у будучае мы і вучыліся, і весяліліся, і сталі на шлях змагання.

У педвучылішчы і на кватэрах ладзілі вечарыны, на якія збіралася шмат моладзі. Вечарыны не мелі адбітку палітычных мітынгаў. Тут было месца і дасціпнаму жарту, і роднай песні, і танцам. Члены нашай арганізацыі былі душой вечарын, што ладзіліся і на вёсцы, калі мы бывалі дома. Толькі стараліся неназойліва, натуральна ў час гутарак расказаць што-небудзь са слаўнай гісторыі Бацькаўшчыны, пра знакамітых беларусаў.

Я ішоў па праспекце Ф. Скарыны і ўспамінаў сваіх сяброў, чалавечыя якасці якіх давалі мне сілу і моц у самыя цяжкія гады майго жыцця.

Я думаю, што Мікалай Асіненка, адзін з кіраўнікоў Пастаўскага СБП, пэўна, стаў бы вядомым паэтам. У яго быў несумненны паэтычны дар. Успамінаецца, што на выпускным экзамене замест звычайнага сачынення, як гэта патрабавалася, напісаў паэму пра Беларусь, яе культуру і прыроду. У студэнцкія гады ім было напісана многа патрыятычных вершаў і паэм. Да таго ж гэта быў лепшы спартсмен не толькі педвучылішча, але і горада Паставы, цудоўны арганізатар спартыўных і культурных мерапрыемстваў. Энергічны, мэтанакіраваны, заўсёды аптымістычна настроены юнак. Надзейны таварыш і сябра. Жыццёвы лёс звёў нас разам пасля суда ў адным з лагераў на Калыме. Ён аказваў мне вялікую дапамогу і духоўную і матэрыяльную, за што я бясконца ўдзячны.

І там, у сталінскіх лагерах ён не растраціў сваіх юнацкіх якасцей і перакананняў. Вельмі шкада, што на складаных жыццёвых дарогах мы згубілі адзін аднаго, і я нічога не ведаю пра яго далейшы лёс.

Стаpанны і сціплы Віктар Стахоўскі таксама, відаць, быў бы вядомым паэтам або мастаком. Зробленыя ім наглядныя дапаможнікі, аформленыя насценныя газеты, яго вершы запомніліся многім. Выдатнік вучобы. Добры таварыш і верны сябра.

Мой аднакурснік Павел Лапушынскі меў незвычайныя здольнасці па матэматыцы, аналітычны склад розуму. І вядома, цудоўны сябра.

Іван (Янка) Рымдзёнак — прыроджаны культмасавік, канферансье, недасяжны танцор і «кавалер». Высокі, элегантны, вясёлы, добры і таварыскі. Па водгуках, быў добрым настаўнікам і паважаным чалавекам на вёсцы і сярод моладзі і дарослых.

Уладзімір Лысёнак—сур'ёзны, мэтанакіраваны юнак. Нашы гулагаўскія дарогі скрыжаваліся двойчы за 8 год. Першы раз я сустрэўся з ім на лесапавале (Свярдлоўская вобласць), куды я папаў пасля года адсідкі ў зоне ўзмоцненага рэжыму за ўчынены пабег. Я быў змарнелым і знясіленым. І Валодзя літаральна стаў маім выратавальнікам, дзяліўся апошнім лагерным кавалкам хлеба і апошняй лыжкаю кашы, не гаворачы ўжо пра пасылкі, што часам атрымліваў ад бацькоў, якія мацней стаялі на нагах у параўнанні з маімі.

А другі раз мы сустрэліся ў адным з лагераў Нарыльска. Тут ужо я меў магчымасць яму дапамагчы.

Мы і ў лагеры, як і ў юнацтве, засталіся надзейнымі сябрамі і нічога не растрацілі за катаржныя гады.

Я бясконца ўдзячны яму, высока цаню яго дапамогу і помню ўсё. Вельмі шкада, што звестак пра яго жыццё не маю. Ведаю толькі, што ён застаўся ў Нарыльску.

Аляксандр Дзікі. Выдатнік вучобы. Гэта быў дужы, каржакаваты юнак з пранізлівым, цвёрдым позіркам бліскучых вачэй. Філасофскі склад розуму, з уласнымі меркаваннямі і пераканаңнем. З такіх, відаць, атрымліваюцца выдатныя дыпламаты або юрысты. Выключны сябра.

Незвычайнай дзяўчынай была Ніна Асіненка — верная сяброўка Міколы Асіненкі.

Многіх юнакоў і дзяўчат, па ўмовах канспірацыі, я не ведаў. Несумненна, яны таксама былі такімі ж высакароднымі, дужымі, разумнымі, адданымі свайму народу і ахвяравалі сваю маладосць, здароўе той справе, якая толькі пачынае ажыццяўляцца зараз, у свабоднай і незалежнай Беларусі.

Але як крыўдна і журботна, што да гэтага часу правасуддзе незалежнай Беларусі не звярнулася да матэрыялаў тых працэсаў, якія былі ў Менску 16—20 чэрвеня 1947 года і пазней у Полацку над маладымі абаронцамі правоў і годнасці беларускага народа. Яны не злачынцы перад беларускім народам. Іх «справы» былі сфабрыкаваны берыеўскай ахранкай таталітарнай структуры так, як гэта ім было патрэбна. Сёння гэтая структура асуджана народам і знішчана.

Хочацца спадзявацца, што тыя, хто яшчэ жыве, дачакаюцца таго часу, калі з іх будзе знята пячатка «ворагі народа» і справядлівасць возьме верх. Усе мы будзем рэабілітаваны.

На заканчэнне хочацца сказаць шчыры дзякуй газеце «Наша слова», якая прыкладае намаганні ў адраджэнні гістарычнай праўды ў трагічным лёсе найбольш свядомай беларускай моладзі ў гады таталітарнага рэжыму, спадару Васілю Супруну за яго артыкул «Патрыёты маўчаць не схацелі!», што стаў рубрыкай газеты, усім, хто адгукнуўся.

Аляксандр АДАМОВІЧ.

г. Тула.

Чыталі?

На жыццёвым шляху

Шырокаму колу чытачоў Беларусі жанр мемуараў больш знаёмы па ўспамінах партызанскіх кіраўнікоў. Заідэалагізаванасць грамадскага жыцця ў недалёкім мінулым найперш выразна адбілася на дакументальна-публіцыстычнай літаратуры. А калі што і прабівалася ў друк з роспавядаў пра пачатак нашага стагоддзя, то з мноствам купюраў, «белых плям», пропускаў падзей, імёнаў. Таму сёння заўжды з нейкім чаканнем гартаеш выдавецкія планы, знаёмішся са зместам «тоўстых» літаратурна-мастацкіх часопісаў: а раптам — новыя, невядомыя дагэтуль факты...

Безумоўна, кніга ўспамінаў Янкі Багдановіча «На жыццёвым шляху», выдадзеная сёлета ў «Мастацкай літаратуры», не ўскалыхне грамадскі рух, не зменіць палітычную сітуацыю на Беларусі. Ды і наўрад ці шмат каму зараз знаёма імя гэтага віленскага беларуса, на вялікі жаль, ужо нябожчыка (памёр у 1990 годзе).

Янка Багдановіч пражыў вялікае жыццё, адолеў мноства выпрабаванняў. Асабліва багатым на сустрэчы з беларускімі дзеячамі былі маладыя гады Івана Антонавіча. У кнізе мы маем магчымасць сустрэцца з Радаславам Астроўскім і Язэпам Германовічам, з Хведарам Ільяшэвічам і Макарам Краўцовым, з Янкам Пазьняком і Аркадзем Смолічам, з Адамам Станкевічам і Янкам Шутовічам, ды шмат з кім яшчэ. Прыкметна, што аўтар не імкнецца даваць сваім сучаснікам палітычныя ацэнкі. Ён расказвае пра самых розных людзей, зыходзячы з уласных уражанняў, з тагачаснага свайго бачання. Няхай у гэтых поглядах адлюстраваны і надзвычайны суб'ектывізм, часам абумоўлены матэрыялам толькі нямногіх прыватных сустрэч, тым не менш, мемуары Янкі Багдановіча — найцікавейшая ілюстрацыя да даследчыцкіх росшукаў.

Віленскі беларус знаёміць з падзеямі дваццатых — трыццатых гадоў. На мой погляд, найбольш ёмісты, важкі для гісторыі беларускай культуры нарыс «Беларускі прытулак у Вільні і Віленская беларуская гімназія». Распавядаючы пра спатканні, а часам і шматразовыя сустрэчы з настаўнікамі, са святарамі, Янка Багдановіч акрэслівае стаўленне іх да беларушчыны, да беларускага народа, яго культуры.

Вядома, далёка не ўсё з беларускасцю ішло гладка ў тагачасную пару. «Першым дырэктарам (Віленскай беларускай гімназіі — Г. Ц.) быў Кахановіч, ці Каханоўскі, — добра не прыпамінаю, — піша Янка Багдановіч. — Вельмі добра выкладаў гісторыю, гэта ягоная спецыяльнасць. Сам дырэктар быў беларус, а жонка полька і то нават шавіністка, не любіла і часта гаварыла, што ў яе жывот баліць, калі гавораць па-беларуску». Польскі ўрад мэтанакіравана праводзіў паланізацыю ўсходніх крэсаў. Вынікі той палітыкі ў нас перад вачыма і зараз.

З цікавасцю пазнаёміцца чытацкае кола і з нарысам Янкі Багдановіча «Беларуская друкарня імя Францішка Скарыны ў Вільні». Аўтар успамінаў знаёміць з друкарамі, з умовамі працы, піша без прыхарошванняў. Падае ён і сваё тлумачэнне, чаму «ў Заходняй Беларусі выходзіла вельмі мала газет, часопісаў, нягледзячы на яе насельніцтва — не менш трох мільёнаў». І вось чаму:

«1. Польскія паны і паліцыя праследавалі беларусаў.

2. На беларускіх землях праводзілася поўная паланізацыя беларускага насельніцтва.

3. Касцёл, абсаджаны польскімі ксяндзамі, праводзіў сярод беларусаў аграмадную палітыку паланізацыі.

4. Школ было вельмі мала, і тыя пад наглядам польскіх уладаў.

5. Беларускае насельніцтва было вельмі беднае, не мела грошай і не магло дапамагчы ў выдавецтве беларускай прэсы...»

15 ліпеня 1990 года Янкі Багдановіча не стала. Але яго ўспаміны, якія пісаліся ў асноўным у 70-ыя гады, убачылі свет пад адной вокладкай. Многія людзі старэйшага веку, адыходзячы, забіраюць з сабой багатую памяць. А мы, якія дзесяцігоддзямі пісалі толькі летапіс партызанскай вайны, забываемся, праходзім узбоч гісторыі культуры, літаратуры, гісторыі свайго народа. Дагэтуль яшчэ не выдадзены, напрыклад, кніжкай успаміны Зоські Верас, раскіданыя па старонках «Полымя», беластоцкіх «Нівы» і «Беларускага календара». Не сабраны ў кнігу публікацыі, успаміны беларускага акцёра Зыгмунта Абрамовіча — аднаго з вядучых выканаўцаў драматычнай трупы Ігната Буйніцкага. А ўсё гэта — яскравыя сведчанні працы на беларускай ніве, жывыя дакументы пра лёс беларускага народа.

Ганна ЦІТАЎКА.

Добры пачын падтрыманы

Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі запланавала выпуск серыі трохмоўных перакладных слоўнікаў. Першым выйшаў у 1988 г. «Нямецка-беларуска-рускі слоўнік» пад рэдакцыяй У. Марціноўскага і П. Садоўскага, разлічаны на настаўнікаў, вучняў агульнаадукацыйных сярэдніх школ, навучэнцаў спецыяльных навучальных устаноў, студэнтаў-філолагаў. У 1990 годзе з'явіўся «Англа-беларуска-рускі слоўнік» пад рэдакцыяй Т. Сушы і А. Шчукі, у які былі ўключаны найбольш ужывальныя словы і словазлучэнні сучаснай англійскай мовы. І вось зусім нядаўна, нягледзячы на пэўныя фінансавыя цяжкасці, недахоп паперы, свет убачыў чарговы трохмоўны «Французска-беларуска-рускі слоўнік» пад агульнай рэдакцыяй дацэнта Менскага інстытута замежных моў, кандыдата філалагічных навук С. М. Батуры. Выданне ўключае каля 7 тыс. слоў і прызначана для перакладу на беларускую і рускую мовы нескладаных французскіх тэкстаў. З гэтай серыі трохмоўных перакладных слоўнікаў няма пакуль што іспанска-беларуска-рускага. Але вядома, што спецыялісты працуюць над яго складаннем, таму будзем чакаць і яго з'яўлення на паліцах нашых кнігарняў.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Віншуем!

Пімену ПАНЧАНКУ—75!

23 жніўня споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі.

У 1934 годзе Пімен Панчанка скончыў педагагічныя курсы ў Бабруйску, а ў 1939 годзе — Менскі настаўніцкі інстытут. Працаваў настаўнікам у школах на Магілёўшчыне, пасля вайны — у часопісе «Вожык» і газеце «Літаратура і мастацтва». Быў галоўным рэдактарам часопісаў «Советская Отчизна» (1954—1958) і «Маладосць» (1958—1966). У 1966—1971 гадах — сакратар праўлення СП Беларусі.

З першымі вершамі ў друку Пімен Панчанка выступіў у 1934 годзе. У 1938 годзе выйшла першая кніжка «Упэўненасць», за ёй — «Вераснёвыя сцягі» (1940), «Дарога вайны» (1943), «Далёкія станцыі» (1945). Многія творы гэтых кніг напоўнены горыччу расстання з Беларуссю, верай у яе вызваленне, любоўю да свайго народа.

Пімен Панчанка, знаходзячыся з войскамі ў Іране (1944—1945), напісаў цыкл вершаў «Іранскі дзённік». Пасля вайны паэт выдаў кнігі паэзіі «Гарачыя вятры», «Вершы», «Прысяга», «За шчасце, за мір!» і іншыя.

З'явай у беларускай паэзіі стала кніга вершаў Пімена Панчанкі «Пры святле маланак», за якую ў 1968 годзе паэту была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Я. Купалы.

У кнігах «Снежань» (1972), «Крык сойкі» (1976), «Вячэрні цягнік» (1977), «Дзе начуе жаўранак» (1979), «Маўклівая малітва» (1981), «Лясныя воблакі» (1985) Пімен Панчанка адкрыта спавядаецца перад сваім народам. Паэт абвострана адчувае пульс жыцця, паэтычным радком змагаецца супраць дэмагогіі, прыстасавальніцтва, хлусні, абыякавасці, радуецца абуджэнню народа, які хоча жыць у назалежнай краіне.

Пімен Панчанка вядомы не толькі як цудоўны паэт, але і як перакладчык твораў Ф. Шылера, А. Міцкевіча, Я. Райніса, А. Пракоф'ева, М. Нагнібеды і іншых. Пімен Панчанка з'яўляецца аўтарам многіх літаратурна-крытычных і публіцыстычных артыкулаў, успамінаў пра Я. Купалу, Я. Коласа, А. Куляшова...

Пімен Панчанка і сёння актыўна ўдзельнічае ў грамадскім і культурным жыцці Беларусі. Сваімі новымі творамі ён адгукаецца на ўсе падзеі ў нашай краіне, якія закранаюць душу паэта. Ён з намі радуецца незалежнасці Беларусі, балюча прымае да сэрца чарнобыльскую трагедыю.

Віншуючы Пімена Емяльянавіча з 75-годдзем з дня нараджэння, жадаем добрага здароўя, доўгіх і плённых гадоў творчага жыцця і ўсяго самага найлепшага.

Пімен ПАНЧАНКА

Не адцураюся, не адракуся

«...Народный поэт республики Пимен Панченко принародно распростился с родным языком, перестал писать по той причине, что древний белорусский язык теряет сферу своего употребления...»
В. БЫКАЎ.
11 чэрвеня 1988 г.

Дружа Быкаў,
Не трэба дзяшовых сенсацый:
Я — сірата
Без маёй Беларусі.
Ад роднай мовы,
Ад роднай нацыі
Не адцураюся,
Не адракуся!

Я не журуся
Пра казачны век залаты,
Я не захоплены
І старажытнасцю моднаю...
І напісаў не аб тым я,
А толькі аб тым:
З ласкі чыноўнікаў
Родная мова ў наморднiку.

Што за няшчасная
Беларуская нацыя!
Што за пакорлівы
Родны народ:
Паланізацыя, русіфікацыя,
Германізацыя —
І заўсёды прыгнёт.

А былі ж партызаны,
Пераможна грымелі баі,
Гарэла зямля
Пад нагой акупантаў.
Падмянілі народ:
Былі ў нас працавітыя ўсе,
А цяпер — гультаі, халуі...
І на горкую памяць
Падкінулі нам Курапаты.

Страцілі мы
Беларускіх настаўнікаў:
Царскіх чыноўнікаў
Дух уваскрос.
Выкладчыкам рускай —
Большыя стаўкі,
А беларускай —
Дулю пад нос.

Куды падацца
Вучням з беларускай?
Ляны бюракрат
Заткнуў усім ім рот.
У нашы ВНУ
Праход занадта вузкі:
Па званку,
Па блату
Ці за хабар
Прэ прабіўны народ.

Беларускай мовы
Пачалі стыдацца,
Загналі ў ансамблі
Песні дзіўнае красы...
Хоць скаргу падавай
У Аб'яднаныя Нацыі:
Моўны генацыд,
Як у даўнія часы.

Дзеці ўжо не ведаюць
Родныя назвы
Кветак і птушак,
Кустоў і травы.
Яны не адрозняць
Граба ад вяза,
Дзе жаўна, дзе пліска,
А дзе журавы?

Адлучылі ад прыроды...
Не шукаюць унукі слядоў
Ні сваіх франтавых дзядоў,
Ні далёкіх і страшных гадоў.
І рыканне кароў,
І рык звяроў,
І сусветная рок-істэрыка —
Толькі па тэлеку,
Толькі па тэлеку.

І вас, тупалобыя
Душыцелі мовы,
Бог пакарае:
Высокія крэслы,
Пасады і прывілеі —
Знікнуць усе дачыста;
Станеце зноў жыхарамі
Паўночна-Заходняга краю:
Ні ЦК,
Ні Вярхоўнага Савета,
Ні Савета Міністраў!

...Да роднай зямлі я
Душою і сэрцам прыкуты,
Куваюць зязюлі,
Клякочуць буслы на маёй
Беларусі.
Ты радасць мая, Беларусь,
Ты гора маё і пакута,
І ад цябе я ніколі
Не адцураюся,
Не адракуся!

1988 г.

* * *

Якою прыснiў ты маці
З далёкай зямлі маленства?

На полі з сярпом і песняй,
З усмешкай блакітнавокай.

Ввдзе ў першы клас цябе
горда,
Ты кветкі ў руцэ трымаеш.

Гармідар гусіны на ферме,
І маці ў белым халаце.

Парэпаны рукі цяжкія
Ці ярка гараць завушніцы.

Ляжыць забітая ў снезе
Пад вогненным дымным небам.

Адна, пастарэлая ў горы,
Ці з добрым лагодным
бацькам.

Якою прысніцца маці,
Такою і будзе песня.

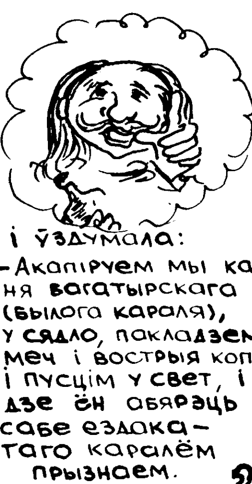

мал. Л. Шніп • **ВІТАЎТ** • беларускае народнае паданне • З кнігі «Легенды і паданні» Мінск-83, НіТ.

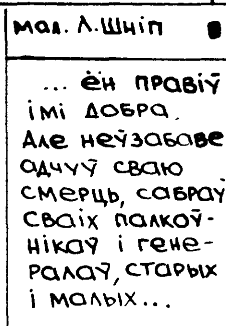

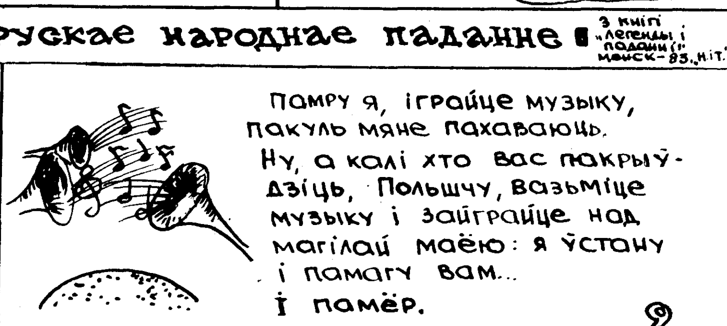

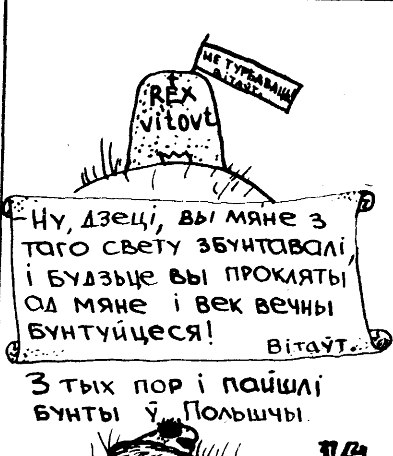

БЕЛАРУСКІЯ ІМЁНЫ

Мы пачынаем друкаваць матэрыялы для будучага слоўніка беларускіх імёнаў. Гэтым разам падаём спіс маладзечанскага краязнаўцы Міколы Лазара. У дужках падаецца грэчаскае (расійскі праваслаўны варыянт) ці іншае (пераважна лацінскае, у беларускім напісанні) імя.

А. Авянір, Адам, Альбрэхт, Аляксандр, Аляксей, Амброс (Амвросий), Аніс (Онисий), Анісім (Онисим), Андрон, (А)нупрэй (Онуфрий), Ананас (Афанасий), Архіп, Арыст, Астап (Остафий), Аўдзей (Авдий), Аўрам=Абрам (Авраам).

Жаночыя: Агата (Агафья), Агрыпіна, Адэля, Аксіння, Аліна, Альжбета, Альбіна, Аляксандра=Алеся, Антаніна, Апалінарыя, Аршуля (Урсула).

Б. Багуслаў, Багдан, Базыль=Васіль (Базілеус), Баркулаб (Варлаам), Барталамей, Барыс, Бенядзікт, Браніслаў.

ж.: Багуслава, Бажэна, Барбара, Браніслава, Брыгіда.

В. Вашымір, Веньямін, Вікенці=Вінцэнт, Віктар, Віталь (Віталіс), Вітаўт (Вітальд).

ж.: Ванда, Васіліна, Вера, Вераніка, Вікторыя, Вольга.

Г. Габрыэль, Галакціён (Галлактион), Гальяш (Илия), Геранім (Іеранім), Георгій, Герман, Генадзь (Геннадий), Гаўрыла (Гавриил), Гіполь, Імполь (Ипполит), Глеб, Грышан (Григорий), Гур'ян (Гурий).

ж.: Габрыэля, Галіна, Галена, Галіфата, Ганэта, Глафіра.

Д. Даніла (Данііл), Дамінік, Даміцэль, Данат, Дарафей, Дзмітры, Дзямянцей.

ж.: Дарота (Даратэя), Дамініка, Даміцэля, Дзіяна.

Е. Елісей=Алісей (Елисей), Ерамей (Иеремия), Ерыс, Ермалай.

ж.: Ева, Еўдакія, Еўпраксія.

Ж. Жыгімонт, Жырмунд.

ж.: Жанна.

З. Захар, Засім, Зміцер, Збігнеў, Зыгмунт, Зянон.

ж.: Зіна, Заміра.

І. Іван (Иоанн), Ігнат, Ізяслаў, Ізыдар (Ісідар), (І)ларыён (Илларион), Ілля, Ільдэфонс.

ж.: Іраіда, Ірына, Ізабэля.

К. Казімір, Кандрат, Канстанцін, Карней, Кароль, Карп, Каспар, Кастусь, Каятан, Кірыла, Клім (Климент), Конан, Крыштоф, Кузьма, Купрыян (Киприан).

ж.: Казімера, Каліса, Каміла, Канстанцыя, Караліна, Карына, Капіталіна, Кацярына, Клаўдзія.

Л. Лазар, Лаўрын (Лаврентий), Леанід, Леслаў, Леў, Лісымах, Лявон (Леонтий), Лукаш (Лука), Лук'ян, Люцыян.

ж.: Леакадзія, Леаніла, Луцэя, Люба, Люцыя.

М. Максім, Максіміліян, Марка, Марцэль, Мацей, Мікалай, Міканор, Мінай, Мірон, Мітрафан, Міхась, Міхей, Мялеці, Мяфодзі (Мефодий).

ж.: Магдалена, Маргарыта, Марта, Марфа, Марыя, Матрона, Мацільда, Міхаліна.

Н. Навум, Назар, Нарцыз, Нахім, Несцер, Нічыпар.

ж.: Надзея, Настасся, Наталля, Нэля.

О. Орля, Отан.

П. Павел, Палікарп, Панкрат (Панкратий), Панцеляймон, Пархвен (Парфений), Парфір (Порфирий), Парамон, Патап (Патапий), Патрыкей, Пахом (Пахомий), Пётра, Піліп, Пімен, Платон, Пракоп (Прокопий), Прахор (Прохор).

ж.: Палагея, Параска, Паўліна, Прузына.

Р. Рагвалод, Радзівон, Раман, Рамуальд, Расціслаў, Рафал, Рудольф, Рыгор, Рычард.

ж.: Разаля, Раіса, Руфіна, Рэгіна.

С. Савелій, Сазон, Сакрат, Саламей, Самсон, Сапрон, Сарафім, Сафон, Севасцьян, Славамір, Станіслаў, Сцяпан, Сымон, Сяргей.

ж.: Сафія, Серафіма, Станіслава, Стэфанія, Сусанна.

Т. Тамаш, Тарас, Трафім, Трахім, Трыфан.

ж.: Тадора, Тамара, Тарэса, Тацццяна, Тэафіля.

У. Уладзімір, Уладзіслаў, Улас, Усевалад, Усяслаў, Урбан.

ж.: Уладзіслава, Ульяна.

Ф. Фама, Фадзей, Феакціст, Феафан, Фелікс, Феліцыян, Ферапонт, Франц=Францішак, Фірс, Філарэт, Флегонт, Фоцій, Фрол.

ж.: Феафанія, Феадосія, Феліцыя, Фёкла, Філафея, Флафіла, Францішка.

Х. Халімон (Філімон), Хама, Харытон, Хведар, Хвядос, Хрыстафор.

ж.: Хрысціна.

Ц. Цімох (Тимофей), Ціт, Ціхан, Цыпрыян, Цярпук, Цярэнцій.

ж.: Цэцылія.

Ч. Часлаў.

ж.: Часлава.

Э. Эдуард, Эміль.

ж.: Эдуарда, Элеанора, Эма.

Ю. Ювеналій, Юзафат, Юльян (Юлий), Юрка=Юрый, Юстын.

ж.: Юзафата, Юлія, Юстына.

Я. Ягор, Язэп, Януар (Януары), Якім=Акім (Иоаким), Якаў, Якуб (Иаков), Яраполк, Яраслаў, Яўген, Яўхім, Яфрэм.

ж.: Ядвіга, Яніна, Яўгенія, Яўфімія.

Склаў Мікола ЛАЗАР.

Патрэбен новы «Слоўнік беларускай мовы»

Пра які поспех беларусізацыяі можна гаварыць, калі няма элементарнага — надзейных, цікавых, зручных, прывабных слоўнікаў. Дагэтуль нам падсоўваюць кастрыраваныя дыферэнцыйныя расійска-беларускія слоўнікі, дзе, маўляў, усё астатняе «як па-руску».

«Тлумачальны слоўнікі беларускай мовы», выдадзены ў 1977 — 1984 гадах выдавецтвам БелСЭ, нягледзячы на шматлікія хібы, усё ж меў адну істотную станоўчую ўласцівасць: ён кадыфікаваў (пакінем убаку балючае пытанне — як) сучасны беларускі лексіс. І вось мы бачым, што за нейкія восем год ТСБМ перастае быць аўтарытэтнаю крыніцаю беларускага ўнармаванага слова. Прычыны навідавоку: слоўнік быў не перадумовай далейшага развіцця беларускай мовы і яе лексікаграфіі, а як камень на яе магілу. Ні разу не выходзіў «Дадатак да ТСБМ», хоць быў бы ён надта дарэчы.

Карыстаючыся ўсім станоўчым, што створана папярэднімі лексікографамі, трэба тэрмінова пачаць стварэнне новага «Слоўніка беларускай мовы». Мы яшчэ ні разу не збіралі разам увесь наш нацыянальны скарб — нашу мову. Праца гэта доўгая і карпатлівая, але надзвычай неабходная. Вядома, пачаць трэба з «ідэалогіі» слоўніка: што мы хочам укласці ў слоўнік і што мы жадаем мець.

Пакутлівы і нудны працэс збірання новага рэестра слоўніка можна значна палегчыць і прыспешыць выкарыстаннем ЭВМ. Адмыслова складзеныя праграмы дазволілі б прапусціць праз камп'ютэры ўвесь агромністы масіў беларускага друкаванага слова апошняга стагоддзя, атрымаць цікавыя дадзеныя (частотнасць слоў, словаформ; слоўнікі мовы кожнага беларускага пісьменніка, слоўнікі камуністычнага партыйнага жаргону на беларускай мове і г. д.). Прамежкавымі здабыткамі маглі б быць слоўнікі для школы, слоўнік на 50—60 тысяч слоў для шырокага кола карыстальнікаў і інш. Патрэбен ілюстраваны слоўнік беларускай мовы для людзей рознага ўзросту, пачынаючы з дашкольнага, пільна неабходныя слоўнікі кіравання...

Дык хто ж возьме на сябе цяжар стварэння новага «Слоўніка беларускай мовы», каму выпадзе зайздросны лёс пачуць словы крытыкі ў свой бок ад пільных лінгвістаў? А браць некаму ж трэба. Мы падзвычай бедныя на слоўнікі, каб марудзіць.

Мікола БУСЕЛ.

Называйце па-беларуску

Быльнік

Заўчасна адцвілі і пасохлі шмат якія расліны. Але ўздоўж дарогі, на ўзмежку, за агародам вока натыкаецца на высокія зеленаватыя сцябліны быльніку. Як толькі яго не ссушыла спякотнае сонца? Расліна прыдумала, як бараніцца: быльнікавае лісце апоўдні пераварочваецца ніжняй паверхняй, што апушана белаватымі валаскамі, якія адбіваюць сонечныя прамені. Не баяцца сонца таўстаскурыя сцябліны і дробныя кветкі ў шчыльных суквеццях-кошычках, якімі аблеплены верхнія галінкі.

Быльнікавым венікам любяць падмятаць хату вясковыя жанчыны. Верагодна, такая звычка засталася з даўніх часоў, калі людзі верылі, што быльнік аберагае ад нячысціка, ведзьмаў і хваробаў. У Купальскую ноч прымхлівыя людзі апяразваліся быльнікавымі сцяблінамі, уплята лі іх у вянкі. А вось у Заходняй Еўропе маладыя сцябліны і лісце быльніку ўжываюць як прыправу да тлустых мясных страў. Гэтую расліну з прыемным пахам і гаркаватым на смак лісцем спецыяльна гадуюць у агародах. Нам жа не да такой раскошы. І зямлі няма, і мяса дарагое, а да таго ж палыны, а менавіта да іх роду адносіцца быльнік, «цягнуць» радыёнукліды. Але некаторыя вучоныя спадзяюцца, што ад чарнобыльскай бяды дапаможа ратавацца і чарнабыль, або чарнабыльнік,— так называюць быльнік у шмат якіх мясцінах.

У гонар Артэміды, грэчаскай багіні раслінпасці (пазней багіні палявання), вучоныя ўсім палынам далі назву *артэмізія*, а відавая (уласна быльнікаў назва расліны — *артэмізія вульгарыс — быльнік звычайны.*

Ваўчкі

Спякоты і сушы не баяцца і ваўчкі. Яны растуць звычайна ў вільготных лагчынах, у канавах, на берагах рэчак і сажалак. Тут і вада недалёка, ды і жывёла прыйдзе напіцца, а яны ўчэпяцца... Не, не, ваўчкі (а дзе-ні дзе на Гомельшчыне і на Магілёўшчыне — сабачкі) — не драпежная расліна. Ні яе галінастае, гладкае і мяккае сцябло, ні яе жаўтавыя, без пялёсткаў, кветкі, сабраныя ў бурага колеру кошыкі, не параняць і не апякуць рукі. Але ў верасні, як толькі выспее насенне, паблізу не хадзіце. Кожны плодзік-сямянка, а іх у кошыку шмат, мае два або чатыры кароткія шыпы, якія да таго ж літаральна абсыпаны шорсткімі шыпамі. Вы і самі, магчыма, не адзін раз выцягвалі з вопраткі насенне ваўчкоў, а вось жывёлы панясуць яго далёка...

Навуковая назва ваўчкоў — *бідэнс* («двухзубец» па-лацінску) *трыпарціта* (у перакладзе з лацінскай «трохраздзельная», паводле колькасці доляў лісця).

Лаганец

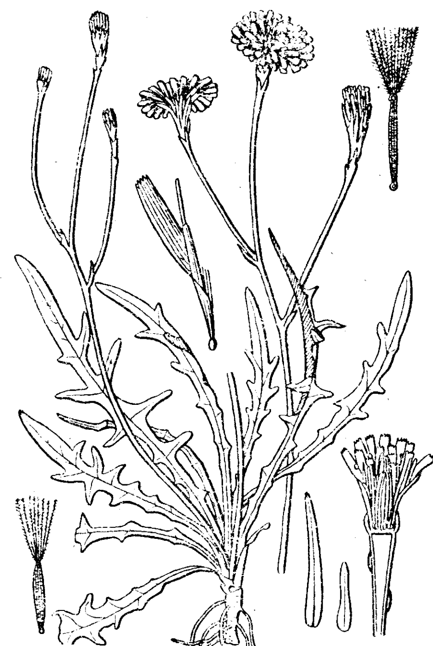

Сярод сухой травы жаўцеюць невялікія кветкі. Калі вы прыгледзіцеся да іх, то ўбачыце, што гэта не адна кветка з шматлікімі пялёсткамі, а некалькі кветак, кожная з адным пялёсткам, які батанікі называюць язычком. Сцябліны ў лаганца голыя, растуць з купкі прыкаранёвага лісця.

Мовазнаўцы лічаць, што расліна названа *лаганцом* паводле яе лекавых уласцівасцяў — заспакойвае боль у жываце. Відаць, таму расліна атрымала яшчэ адну назву — *залатушная трава* (на Магілёўшчыне). Навуковая назва лаганца паходзіць ад слоў «леон» — леў і «адон» — зуб: *леантадон аўтумналіс* («аўтумналіс» — восеньскі).

Рубрыку вядзе
Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Іншым выдатным прадстаўніком «Плеяды» быў Жаашэн дзю Бэле (1522—1560), вядомы не толькі як паэт, але і як аўтар тэарэтычнага маніфесту гэтай літаратурнай групы «Абарона і ўслаўленне французскай мовы».

Жаашэн дзю БЭЛЕ

О душы незямныя, хоць у пыле
Ляжыце вы пад полагам вякоў,
Дзівоснасць вамі створаных радкоў
Не дасць, каб славу вашую забылі.

Калі ж адсюль людское слова ў сіле
Пранікнуць у нябыт сырых скляпоў,
Няхай мой кліч палон зямных акоў
Прарве — і вас абудзіць у магіле.

Я, пад скляпеннем стоячы нябёс,
Хачу вярнуць назад і час, і лёс
І тройчы голасна вас клічу;

Я заклікаю вас натхніць мой дух
І даць майму пяру патрэбны рух,
Пакуль я вашу памяць узвялічу.

* * *

Што ў Рыме робіш ты, о пілігрым?
Шукаеш Рым? — Няма былога Рыма!
Адно муры старыя прад вачыма —
Вось тое, што цяпер завецца Рым.

Зірні: руін уалёт на месцы тым,
Зірні, як той, хто свет сваймі плячыма
Магутнымі скарыў, і сам, ранімы,
Скарыўся часу, абярнуўся ў дым.

Адзіны помнік Рыму—сам жа Рым,
Бо Рым быў Рымам зрынуты адным.
І толькі Тыбр упарта мкне да мора.

Даводзячы сусвету свой адказ:
Усё, што мкне,— не ведае пакоры,
А ўсё, што нерухома,— нішчыць час.

* * *

Ні злосць пажару, што так часта роў,
Ні пераможнае лязо булата,
Ні лютасць апантанага салдата,
Што гвалт чыніў табе, Рым, шмат разоў,

Ні злосць людская і ні злосць багоў,
Ні перад лёсам здрадлівым расплата,
Ні моц, што знішчыла ў табе ж багата,
Ні зайздрасць ненажэрных тых вякоў,

Ні ветру вынішчальныя парывы,
Ні хваляў Тыбра злосныя разлівы,
Што гэтулькі табе наканавалі бед,

Зняважыць гонар твой не дамагліся —
І нават рэшткі, што нам засталіся,
Сваёй чаруюць веліччу ўвесь свет.

Пераклад з французскай
Зміцера КОЛАСА.

Алег БЕМБЕЛЬ

З «падпольнай» кнігі

(Працяг. Пачатак у №№ 5—33).

— Это не ненависть... Это — своеобразная глухота... Человек настроен рационально. Естественные науки, техника, медицина — для них рациональнее иметь на одном языке литературу. Но ведь у человека есть душа!.. Может быть, она еще не проснулась?.. Многие люди, в том числе и русские, живут прекрасно, не зная Блока, Есенина...

Всякий народ развивает свою культуру, обогащая другие народы и обогащаясь другими...

...Через Гоголя — пусть на русском языке — заговорила вся Украина...

...Поэты — всегда национальны... А великие мысли,— как говорил Декарт,— чаще появляются в произведениях поэтов, чем в трудах философов... (Хотя, впрочем, и философов безнациональных я что-то не припомню...) Но философы, все же, это спекуляция ума... И здесь — определенная ограниченность... С удовольствием читаю Маркса потому что он поэт в философии... А сухие философы, сухие социологи — дрожь берет... будто песок на зубах, когда читаешь... Настолько все сухо, неудобоваримо... Но дело здесь в общем-то не в сущности, а в форме подачи материала...

...Хотя иногда и сущность таким «явлением» может быть раздавлена... И снова мы возвращаемся к языку... В языке в общем-то все — и явление и сущность... А внепациональных — живых, человеческих (точнее — человечьих) — языков нет... Я не берусь, например, назвать языком математические программы для ЭВМ...

(— «Языком». магчыма, іх і можна назваць. Але мовай — не...)

(Паміж 50 і 60, украінец, эканаміст з Кадзіеўшчыны)

1. Как сохранить живую стихию языков малочисленных народов и нужно ли это?

Есть общая истина философии здравого смысла — береги всё, что имеешь, выбрасывай только по необходимости то, что мешает. Она особенно справедлива по отношению ко всему, созданному человечеством. И по отношению к языкам малых народностей тем более.

Во-первых, то, что они малы сегодня, вовсе не значит, что они были малы всегда или что их роль в истории не была значительна. Много ли сейчас ассирийцев? А кто знает, какую роль в истории Сибири сыграли юкагиры? Их языки такое же сокровище для историка, как находка археологом золотого клада, если не много больше — в них сохранились следы того, что еще менее прочно, чем памятники древней материальной культуры.

Во-вторых, нет ни одного языка, который бы включил в себя всё богатство возможностей слова. Есть языки африканских пастушеских племен, которые имеют десятки названий мастей скота, неведомых культурным народам. Потерять их значит обеднить язык человечества, лишить его части материала, который необходим для создания универсального языка земли, который едва ли будет сходен с упрощенными, обедненными схемами эсперанто.

В-третьих, каждый язык — это нечто совершенно своеобразное. Слова-синонимы перевода никогда не передают адекватно все оттенки смысла, вложенного в это **слово** (не фразу) языком оригинала. Слово «любовь» есть во всех языках, но как различен его смысл! Каждый язык — это по своему звучанию некая музыкальная гамма, не повторяющаяся в других языках. Это отражение жизни и мировоззрения создавшего его народа. Потерять это — значит сделать преступление большее, чем истребить странствующих голубей или морских коров.

В-четвертых, опыт истории человечества показал, что совершенно невозможно предугадать, что понадобится в будущем из того, что кажется ненужным теперь. И терять то, что содержат в себе языки малых народностей, недопустимо.

Наконец, каждый язык — отражение опыта говорящего на нем народа. Сколько ошибок избегло бы человечество, если бы знало и правильно поняло опыт своей истории! В том числе и историю языков — их рождения и смерти, их расцвет и упадок, их распространение и ограничение.

Есть два пути сохранения языков малых народов, равно важные и дополняющие друг друга. Путь научного исследования и фиксации состояния языка в данный момент, с применением всех современных методов: звукозаписи и т.п. Затем меры по сохранению для данной народности возможности пользоваться своим языком: политико-административные, экономические и культурные (школы, кино, ансамбли). Но сохранение будет означать и развитие, значит изменение, поэтому научная фиксация того, что есть, все равно необходима.

2. ***Какой будет судьба языков немногочисленных народностей?***

В отдаленном будущем языки немногочисленных народностей сохранятся в словарях, звукозаписях и заповедниках. Но в ближайшем будущем жизнеспособность языка не столько зависит от числа употребляющих его, сколько от политической и хозяйственной жизни народности. Чем более она автономна и изолирована от хозяйственно и политически более мощного народа, тем больше шансов для сохранения языка. Способствует его сохранению религия, культурная отсталость — нет потребности в обогащении языка чужими словами. Какое-нибудь племя в глубине джунглей может сохранить свой язык, пока не соприкоснется с цивилизацией и не изменит образ жизни, бесконечно долго. А весьма многочисленные украинцы все более русифицируются, политически и хозяйственно связанные с русскими.

Зависит судьба языка и от психологии народа, от его патриотизма и стойкости. Шотландский язык и язык уэльсцев сейчас поддерживаются в значительной степени патриотизмом, а не условиями жизни. Евреи сохранили (хоть не в чистом виде) свой язык, несмотря на рассеянность.

Судьба языков малых народностей в течении ближайших десятилетий может быть очень различна. В отдельных случаях, в результате роста национального сознания, возможен прогресс, несмотря на усиление связей с внешним миром и культурный рост. Сохранение языков малочисленных народностей такая же важная задача, как сохранение животных и растений, внесенных в «Красную книгу». Сохранение лингвистического фонда **всех** народов аналогично по значению сохранению генетического фонда.

3. Язык как проблема моральная и эстетическая
(Дополнение)

Слово существовало и до Леонардо, но его картины придали ему новый смысл. В то же время, если бы этого слова не было, несколько труднее и в другом оттенке возникло бы понятие, ставшее эстетическим принципом многих художников.

Язык — основной материал всех искусств слова. Его особенности определили преобладание и, в некоторых случаях, монополию определенных форм стихосложения, определенных форм и стилей вообще. Гонгоризм — явление типично испанское, японские «танка» — плоть от плоти японского языка. Достоевский, Толстой, Тургенев, да и многие другие возможны только на русском языке, как Стендаль только на французском.

В то же время, не менее значительно и обратное воздействие литературы на язык. И безусловна их общая основа — жизнь народа. Мораль Конфуция или Корана не адекватно передаются переводом — дух языка и сам язык не просто материал для изложения теорий нравственности.

4. Какой язык или языки будут главными в будущем?

В том отдаленном будущем, когда исчезнут границы и национальная ограниченность, — тот язык, который окажется самым богатым, красивым, гибким, точным и в то же время легким.

В настоящее время и на ближайшее будущее понятие главенства, т.е. старшинства едва ли приемлемо. В ближайшем будущем можно говорить только о распространенности и употребительности.

Наибольшее число людей —1 млрд., говорит на китайском. Видимо индусам, внедрив общеиндийский, хиндустани, удастся занять второе место. В наибольшем числе стран, наряду с другими языками, сейчас употребляется английский. Повидимому, в будущем с ним может сравняться русский. Третье место по **числу** стран, где он применяется наравне с местными, занимает и вероятно сохранится — французский.

Ход политических событий, и в частности, исламская революция, видимо, сохранит арабский язык как второй рядом с родным для 5000—8000 (а позднее и более) мусульман. Безусловно, сохранит свое специфическое значение языка научной терминологии и католического богослужения — латынь. А по широте охвата она, вероятно, может оказаться даже на первом месте.

(Паміж 30 і 40, рускі, філосаф-эстэтык)

...В Минске я появился в 51 году, глубоким дитём. Минск я считаю своим родным городом, хотя родился в Ленинграде. Родители военные, белорусский изучать не обязательно — но я его выучил. И себя считаю белорусским эстетиком, критиком. Я окончил Белорусский университет и уже 15 лет я работаю здесь...

Рецензии свои в Университете я начал писать принципиально на русском языке — такой я был тогда!..— хотя белорусский знал хорошо... Перелом во мне произошёл, когда я приехал в Москву, в аспирантуру. По характеру мне в Москве жить лучше, потому что в Минске жизнь слишком тихая — жёстко выразить мысль нельзя... Но в Москве мне резко бросились в глаза не только позитивные, но и некоторые негативные черты русского национального характера...

Я купил приёмник и каждый день слушал на мове белорусское радио. Ты не представляешь себе, какое я наслаждение при этом испытывал!.. Я аккредитировался в Москве, при белорусском полпредстве, внештатным корреспондентом одной из наших газет — и учинил дикий скандал — потому что там не было белорусских газет. И... появилась «Звязда»!..

...Однажды на меня, уже здесь, в Минске, донес — доктор-белорус! — за то, что я доказывал, что в Белоруссии было Возрождение, а русского Возрождения не было. Мне пришили «национализм». Единственное, что меня спасло, это то, что я — русский.

Белорусскую речь я впервые услышал, когда мне было 5 лет, в Запорожье. У нас в семье была няня-белоруска. У неё была униатская Библия на беларускай мове, она мне её читала. Тот след остался, я считаю, что именно тогда я прилучился к белорусской культуре...

Что можно сказать о теперешней языковой ситуации?.. Почему такая ситуация?..

(Працяг будзе).

(Працяг. Пачатак у №№ 32, 33).

— Ён працуе ў магазінчыку радыётавараў, — адказала Холідэй і паклала мне руку на плячо: — Лепш, каб нас не бачылі разам. Не думаю, што яны чакаюць цябе тут, але не будзем рызыкаваць. Я табе патэлефаную, як толькі змагу.

Яна пайшла да выхаду. Я ўпершыню ўбачыў, як яна ідзе ў сукенцы, і, гледзячы ёй услед, зноў страшэнна ўзбудзіўся. У яе былі вельмі прыгожыя сцёгны, і яна пагойдвала імі гэтак няўлоўна, вытанчана і разам з тым спакуслівa, як умее мала якая жанчына, колькі б ні пнулася. Аднак было відаць, што яна задужа кідкая, каб належаць аднаму мужчыну. Але ж і я зачакаўся...

— Будзь як дома, не саромся, — сказаў мне Мэйсан.

Я паглядзеў на яго. Ягоныя вочы не казалі мне нічога, аднак па здагадлівай усмешцы я зразумеў, што ён падумаў тое ж самае, што і я.

— Дзякуй, — адказаў я. — Дарэчы, ты тут сказаў нядаўна адну рэч, сэнсу якой я не ўлавіў. Не растлумачыш?

— Глядзі ты! Што ж я такога сказаў?

— Што ты маеш з-за чаго цікавіцца мною. Што ты меў на ўвазе?

— А ты не ў курсе? — спытаўся ён трохі здзіўлена.

— Мабыць, не.

— Холідэй віпаватая мне за гэтую справу тысячу долараў. Я ж працаваў у крэдыт.

— А навошта ты рызыкаваў?

— Разумееш, гэта такая дзяўчына, якой цяжка адмовіць. Мы ўжо не першы раз працуем разам. І яна заўсёды плаціла...

— Тым ці іншым чынам?..

— Тым ці іншым чынам, — адказаў ён няпэўна.

— Вядома, калі ты цяпер тут і дапаможаш скасаваць гэтую пазыку, справа пойдзе на лад.

«Дык ты, значыцца, думаеш, што я тут дзеля таго, каб дапамагаць табе, — падумаў я. — Хутка ж ты ўбачыш, хто з нас двух будзе дапамагаць другому».

— Пойдзе, — адказаў я.

— Залазь у калымагу і пакімар трохі, — сказаў ён. — Я цябе разбуджу, калі яна пазвоніць.

— Добра. Але спярша мне трэба крыху малака.

— Малака?

— Але, малака. Я ўжо два гады, як не піў яго.

Вуліцы поўніліся машынамі, тратуары — людзьмі. Вуліца, на якой знаходзіўся гараж, была тупіковая. А праз два завулкі быў вялікі крыты рынак садавіны і гародніны. З паўночнага боку, адкуль мы ехалі, узвышаліся шыкоўныя будынкі дзелавога квартала. Горад быў вялікі, так што тут мне пашанцавала.

Я падняўся па вуліцы, шукаючы прадуктовы магазін, які заўважыў, калі мы праязджалі міма яго. Якое ж гэта задавальненне — апынуцца зноў на волі, прагульвацца сярод людзей, што не звяртаюць на цябе аніякай увагі. Я знайшоў рынак у суседнім квартале...

Прайшоўшы праз усю залу, я адчыніў дзверы, у якія можна было ўвайсці не нахіляючыся, і на мяне падзьмула холадам. Ніколі яшчэ не бачыў я такой вялікай лядоўні, як гэтая. Але ніводнае бутэлькі малака я не прыкмеціў. Убачыў запакаваныя сыры, батарэі бутэлек з півам і ліманадам, кучы дыняў і велізарны кантэйнер з маслам, але малака — не было. Тут я пачуў нейкае рыпенне, азірнуўся і ўбачыў чалавека ў белай уніформе, які цягнуў па падлозе, спінаю да мяне, скрыні бутэлек з малаком. Ён спыніўся ля мяне, мы павярнуліся адзін да аднаго, і я ўбачыў, што гэта вельмі летны мужчына ў акулярах са сталёвай аправаю.

— Я сёння позна выбраўся з малочні, — сказаў ён. — Бутэлькамыйніца зламалася.

Я зычліва ўсміхнуўся яму і ўзяў дзве літровыя бутэлькі з сабою. Якраз у гэты самы момант каля нас спыніўся мужчына ў добра пашытым касцюме з зашпіленым на ўсе гузікі пінжаком.

— Мы сёння абодва спазняемся, Джо, — сказаў ён малочніку.

— Добры дзень, пан Хартфард, — сказаў Джо. — Дык яна сапраўды, трасца на яе, гэтая бутэлькамыйніца, зламалася.

Пан Хартфард кіўнуў яму галавою і пайшоў далей. У руках у яго былі пачак купюр, неравязаны вяровачкай, і дзве ці тры чэкавыя кніжкі. Я агледзеўся: адкуль ён з'явіўся? Некалькі прыступак вялі ў клозет, што месціўся якраз пад лядоўняю.

— А калі вы звычайна прывозіце сюды малако? — спытаўся я ў Джо.

— А палове дзесятай, — адказаў ён і пачаў выстаўляць бутэлькі са скрыні на вялікі металічны стол за дзвярыма лядоўні.

— Вы возіце малако ў краму ўверсе вуліцы? Крама... — прыпыніўся я...

— Нумар адзін. Вядома, важу. Там мая першая дастаўка.

— Мне здаецца, я вас бачыў там. Тады да сустрэчы...

— Да сустрэчы...

Выходзячы, я ўзяў яшчэ пакет інжыру. Расплаціўся ў касе, выйшаў на вуліцу і спакойна, не спяшаючы, дабраўся да гаража.

У глыбіні гаража стаяла машына без капота і матора, я адчыніў дзверцы і прысеў на сядзенне. Паставіў адну бутэльку на зямлю, адкрыў другую, страсянуў яе, каб збіць з малака смятану, разарваў пакет з інжырам і прыступіў да свайго абеду. Мне з хвіліны на хвіліну магла патэлефанаваць Холідэй, але зараз мне на гэта было глыбока напляваць: мне было добра, нештачка ўспаміналася. Я каштаваў малако маленечкімі глыткамі — смак таго, чым цябе жыццё даўно не частавала і чаго даўно прагнуў, заўсёды далёкі ад уяўнага... Уладкаваўшыся на сядзенні ямчэй, я пачаў думаць пра гэты магазін. У руках у пана Хартфарда былі пачак банкнотаў і чэкавыя кніжкі, і я ведаў, куды ён ішоў. Ён сказаў малочніку, што сёння яны абодва спазняюцца, і, паколькі малочнік сказаў мне, што звычайна ён прывозіць у гэты магазін малако а палове дзесятай, гэта значыць: пан Хартфард не адыходзіць у банк раней за пятнаццаць хвілін на дзесятую. А насіў ён туды не бутэлькі...

«Добра, — падумаў я, — заўтра ўранку я сустрэну гэтага малочніка ля крамы нумар адзін паміж пятнаццаццю і трыццаццю хвілінамі на дзесятую. Трэба ж мне неяк узяцца за працу, не сёння дык заўтра...»

Нехта крануў мяне за руку. Я расплюшчыў вочы: гэта быў Мэйсан.

Горас МАККОЙ

БЫВАЙ, ЖЫЦЦЁ, БЫВАЙ, КАХАННЕ!

— Холідэй пазваніла, — сказаў ён.

Я выбраўся з машыны, зайшоў у кабінет і ўзяў тэлефонную трубку. Холідэй званіла ад сябе, усё было добра. Яна растлумачыла, як мне трэба дабрацца да яе, і я ўзяў алоўак і аркуш паперы, каб запісаць:

— ...аўтобусам з Мэйвуда да Монтыгль стрыт. Блок А. Нумар сто чатырнаццаць...

— Дзе мне сесці на аўтобус? — спытаўся я.

— На рагу Другой вуліцы.

— Еду.

IV

Я купіў дзённае выданне аднае з мясцовых газет і вось, што прачытаў у аўтобусе:

ДЗЁРЗКІЯ ЎЦЁКІ З ТУРМЫ
ЧАТЫРЫ СМЕРЦІ:
ДВА НАГЛЯДЧЫКІ, ДВА ЗНЯВОЛЕНЫЯ.

Матэрыял быў размешчаны на відным месцы. У артыкуле распавядалася пра «неверагодную жорсткасць» уцекача. Аўтар сцвярджаў, што «крывавы інцыдэнт» натуральна вынікаў з таго простага факта, што такія замацярэлыя злачынцы, як забіты пры спробе ўцячы Токаванда і яго таварыш Ральф Котэр, гэты самы ўцякач, працавалі па рашэнні адміністрацыі выпраўленчай установы ў полі, спакушаючыся ўвесь час такой блізкай воляю, што спакуса гэтая непазбежна падштурхоўвала іх да самай адчайнай дзёрзкасці. А месца такім зацятым крымінальнікам — працягваў журналіст,— адно: за кратамі...

— Монтыгль-стрыт, — аб'явіў шафёр.

Я загарнуў газету і выйшаў. Рух быў інтэнсіўны, вакол былі адны бензакалонкі ды аўтастаянкі. Зусім побач са скрыжаваннем рылі велізарную яміну. На ўсю моц грукатаў экскаватар. Блок А месціўся якраз ля аўтобуснага прыпынку: гэта была двухпавярховая цагляная будыніна.

Увайшоўшы ў яе, я апынуўся ў вестыбюлі — з кабінетам і стандартным тэлефонным апаратам. Я прайшоў па калідоры да сто чатырнаццатай кватэры і двойчы пастукаўся ў дзверы. Холідэй адчыніла. Не даўшы мне нават павітацца з ёю, агледзецца ці хоць пакласці куды-небудзь газету, якую я трымаў у руцэ, яна павісла ў мяне на плячах, зачыніўшы дзверы нагою, і наблізіла да мяне свае паўрастуленыя вусны. Я пацалаваў яе, аднак з меншай сілаю, чым цалавала яна мяне. Няцяжка было заўважыць, што на ёй быў адзін толькі хатні халат. Грудзі ў яе былі маленькія, цвёрдыя і расстаўленыя ў бакі: перад вачыма ў мяне зноў паўстала прыгажосць, якую я бачыў у машыне. Прыціскаючы яе да сябе, я задрыжэў, яна ж пачала пакусваць мне вуха. Яна задыхалася... Раптам яна ўзяла мяне за руку і пацягнула ў спальню...

Я спаў, але і ў сне ў чалавека захоўваецца нейкая свядомасць, якая дазваляе яму адчуваць некаторыя рэчы. Я ведаў, што я ў цяпле, добрым чыстым ложку і ў бяспецы. Гукі патроху пранікалі з вуліцы ў пакой, напаўнялі яго, і я мог ужо распазнаць у гэтым гармідары грукатанне экскаватара. Нарэшце я расплюшчыў вочы і агледзеўся. Шторы былі апушчаны, але засталася адна шчыліна, праз якую залацістым струменьчыкам пранікаў у пакой і знаходзіў сваю дарогу сонечны прамень...

Я ўстаў, адчыніў дзверы ў гасцёўню. Танны абсталюнак, пратторна. Я прайшоў праз гасцёўню да іншых, прыадчыненых, дзвярэй і адчыніў іх да канца. Маленькая кухня, як і гасцёўня, амаль пустая. Калі я вярнуўся ў спальню, адчыніліся дзверы вітальні і ўвайшла Холідэй. На ёй была шэрая шарсцяная спадніца, белая блузка, клятчастая куртка, а ў руцэ яна трымала плеценую саламяную кашолку. Убачыўшы мяне, яна ўсміхнулася.

— Не баішся прастудзіцца? — спыталася яна.

Я апусціў галаву і ўбачыў, што быў голы.

— Я толькі што ўстаў. Шукаў цябе.

— А я хадзіла ў магазін. Джынкс тэлефанаваў. Ён прыйдзе вячэраць.

Я абрадаваўся, бо якраз хацеў пагаварыць з ім аб справах.

— Як ты думаеш,— усміхнулася Холідэй,— магу я гатаваць вячэру, калі ты стаіш тут у такім выглядзе? Ідзі надзень хоць нешта.

— Іду.

Яна пайшла на кухню, а я вярнуўся ў спальню, надзеў кальсоны і зноў выйшаў на кухню. Холідэй выкладала прадукты з кашолкі. Калі я з'явіўся, яна досыць надоўга спынілася, каб агледзець мяне.

— Нашмат лепш,— сказала яна нарэшце і зноў пачала выкладваць прадукты.— Любіш суп з шампіньёнаў? — спыталася яна, паказваючы мне кансерваваную бляшанку.

— Я люблю ўсё. Я такі галодны, што магу з'есці палавіну задніцы генерала Шэрмана.

Яна засмяялася.

Холідэй прынесла з крамы кансервы і хлеб. Я ўзяў хлеб. Ён быў яшчэ цёплы. Я з асалодаю ўдыхнуў яго пах. Дзіва дзіўнае! Якім цудам таемны рэцэпт маёй бабулі ўведалі тутэйшыя хлебапёкі? У гэтага хлеба быў такі ж самы пах! Форма і колер былі зусім іншыя, але пах — рыхтык такі!..

— Здаецца,— сказала Холідэй,— што ўцёкі былі вельмі дбайна падрыхтаваны.

Я ўзняў галаву. Яна чытала газету, якую купіла, калі выходзіла ў краму. І тут наша гісторыя займала відное месца над буйным загалоўкам, які абвяшчаў: «Новае пра ўцёкі».

Тока ў гэтым артыкуле раптам стаў ашалелым крымінальнікам, бязлітасным забойцам і нават увайшоў у лік «дзесяці найбольш небяспечных ворагаў грамадства». Стала вядома, чаму ён уцякаў з турмы: адміністрацыя павінна была неадкладна перадаць яго ўладам штата Ілінойс — ён абвінавачваўся ў забойстве на той тэрыторыі старога лавачніка; хутчэй за ўсё, ён быў бы асуджаны на смерць.

Тока — забойца! Гэты смаркач сярод дзесяці першых злачынцаў!.. Я ледзь не зарагатаў.

— Хацеў бы я ведаць,— сказаў я,— каго ж ён мог забіць?

— А ён табе ніколі не казаў?

— Казаў, казаў. Ён быў малакасосам. Смеласці ў яго было, як у мартышкі. На паўдарозе спёкся. Калаціўся ўвесь час. Калі б ён бег за мною, як я яму сказаў, з ім бы нічога не здарылася! Не было ў ім мужчыны. Таму і я кінуўся. Апалелы забойца... Мне аж млосна робіцца.

— А пан, я гляджу, раўнівы.

— Раўнівы? Я? Да гэтага бздуна? Да гэтага выкрадальніка семачак?

Яна ступіла крок да мяне і ўчапілася мне пазногцямі ў твар. Баронячыся, я заплюшчыў вочы, ухіліўся і ўдарыў яе каленам у ніжнюю частку жывата. Яна ўзвыла, а мяне, калі я падумаў, куды яе ўдарыў, ледзь не званітавала... Я кінуўся ў ванную, адчыніў кран, апаласнуў твар і набраў вады ў рот... Калі ўзняў галаву, то ўбачыў, што Холідэй сядзіць на ўскрайку ванны.

— Прашу цябе,— сказала яна,— не сярдуй.

Я ўзяў ручнік, склаў яго ў некалькі столак, намачыў, потым выкруціў і, развярнуўшыся, з усяе сілы ўдарыў ім Холідэй у твар. Мяне зноў ледзь не званітавала, але адчуванне было ўжо зусім іншае.

Я кінуў ручнік у ванну і пайшоў у спальню. Холідэй прайшла ўслед за мною і спынілася каля ложка.

— Прашу цябе, не сярдуй.

— Добра,— сказаў я.— Скажы: што ты збіраешся рабіць з целам Тока?

— З целам Тока? Што ты хочаш сказаць?

— Я хачу сказаць, што ты павінна яго запатрабаваць. Ты яго самая блізкая радня. Твае наведванні турмы зарэгістраваны. Калі ты не звяртаешся да іх, то яны могуць западозрыць, што ты замяшаная ў гісторыі.

— Яны могуць западозрыць, што я замяшаная ў гісторыі? Але яны гэта ведаюць.— Яна выйшла і неўзабаве вярнулася з газетаю.— Прачытай гэта. На... Вось тут...

Я ўзяў газету і прачытаў тое, што яна мне паказала:

«Затрыманы паштальён Бэйкан, які прыносіў пошту на кватэру сястры Токаванда. Ён прызнаўся, што папярэдзіў яе, што ліст яе брата-зняволенага перахоплены паліцыяй».

Я ўзняў на яе вочы.

— Калі паштальён сказаў мне,— пачала яна, — што выжлы перахапілі гэты ліст, я зразумела, што Тока чакае смерць, калі я не пачну неадкладна дзейнічаць. Я звязалася з Мэйсанам, і мы пра ўсё дамовіліся. Праблема была толькі ў тым, каб апярэдзіць выжлаў з гэтымі паперамі аб выдачы Тока ў Ілінойс.

(Працяг будзе).

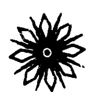

Сяргей Юркевіч з горада Бяроза ўсё прывык рабіць сваімі рукамі, да ўсяго даходзіць сваім розумам. Так было і з яго захапленнем разьбой па дрэве. Ніхто не вучыў яго гэтай справе. Проста адчуў такое жаданне — пачаў чытаць кніжкі, сам зрабіў неабходныя інструменты. Зразумець, адчуць матэрыял дапамагла прыродная назіральнасць. Для майстра корань ці нараст на дрэве — прадмет для творчасці. Умее ён убачыць у мудрагелістых малюнках задумку прыроды, якую трэба падправіць, каб праявіліся нечакана рысы чалавечага твару, каб зайграў сваімі формамі незвычайны падсвечнік. А яшчэ майстар вырэзвае з дрэва птушак — лёгкіх, ажурных, якія, здаецца, могуць узляцець у неба.

НА ЗДЫМКАХ: рэзчык па дрэве Сяргей Юркевіч; работа майстра «Выратуй і захавай».

Фота Яўгена КАЗЮЛІ. (Белінфарм).

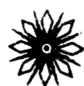

Друкуем рэцэпты па лячэнні пропалісам

1. **Прыгатаванне пропаліснай мазі для вонкавага выкарыстання** (пры апёках, абмарожваннях, нарывах, язвах, трэшчынах грудных саскоў у жанчын у час кармлення немаўлят). У эмаліраваным посудзе расплавіць і давесці да кіпення 100 г вазеліну або жывёльнага тлушчу. Затым зняць посуд з агню і, перамешваючы змесціва металічнай лыжкай, астудзіць да 50—60° С. Дадаць 10 г раздробленага пропалісу, папярэдне ачышчанага ад дамешак, падагрэць сумесь да 70—80° С, перамешваючы яе на працягу 8—10 мін. Затым працадзіць праз марлю і астудзіць пры безупынным перамешванні. Каб папярэдзіць выпарванне фітанцыдаў, посуд трымаюць закрытым. Мазь захоўваюць у слоіку са шчыльнай накрыўкай у цёмным, сухім, халодным месцы.

2. **Прыгатаванне пропаліснай мазі для прыёму ўнутр** (пры ангіне, запаленні і туберкулёзе лёгкіх). Яе карысна таксама прымаць і здаровым людзям пры стомленасці і нізкай працаздольнасці.

У эмаліраваным посудзе давесці да кіпення 1 кг сметанковага масла, астудзіць яго да 80° С і дадаць 140 г раздробленага пропалісу.

Сумесь размяшаць металічнай лыжкай для атрымання аднароднай масы, затым, пры безупынным перамешванні, падагрэць да 70—80° С и прафільтраваць праз металічнае сітца або марлю.

Прымаць па 1 чайнай лыжцы 3 разы на дзень за 1—1,5 гадзіны да яды з цёплым малаком на працягу двух месяцаў. Хворыя на туберкулёз прымаюць лякарства на працягу 4—10 месяцаў. Курс лячэння па 2 месяцы з перапынкамі на 2 тыдні. З кожным курсам колькасць пропалісу ў мазі павялічваць на 5 г. Лекавы эфект пропалісу заснаваны на тапізуючым і ўмацоўваючым дзеянні.

Крыжаванка-пераклад

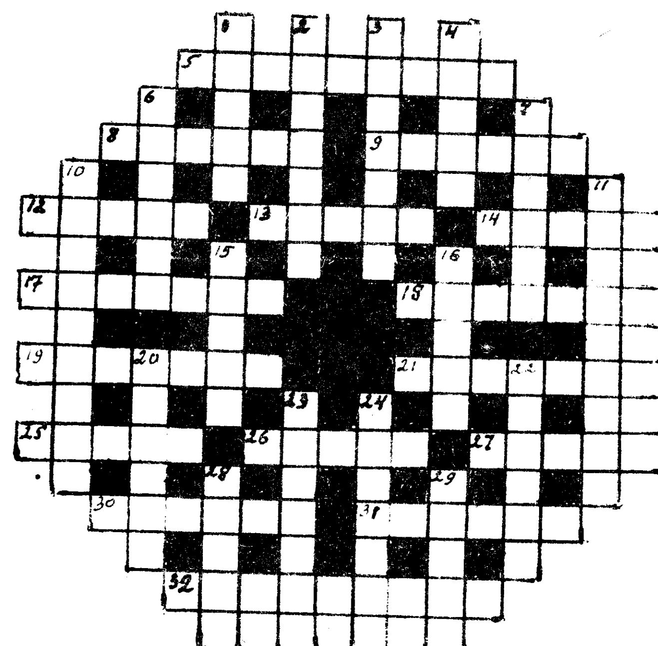

Па гарызанталі: 5. Трепет, трепетание. 8. Крепостное право. 9. Кайма. 12. Аист. 13. Окунь. 14. Виавь. 17. Таскание. 18. Возможно. 19. Начало. 21. Суета. 25. Невинность. 26. Крючок (на одежде). 27. Сорванец, пострел. 30. Карандаш. 31. Крыжовник. 32. Путаница.

Па вертыкалі: 1. Жажда, 2. Горсточка. 3. Впервой. 4. Никак. 6. Необыкновенное происшествие. 7. Отчаяние. 10. Ухаживание. 11. Местоимение. 15. Янтарь. 16. Шарф. 20. Оттуда. 22. Украшение. 23. Жара. 28. Насилие. 29. Дрянь.

Падрыхтаваў Д. Бродскі.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 31

Па гарызанталі: 1. Багна. 4. Прага. 7. Азярод. 9. Слупок. 10. Ануча. 11. Кассё. 12. Рэшта. 17. Крок. 19. Сакавік. 20. Арфа. 21. Кіраўнік. 22. Сумленне. 24. Хада. 25. Скрутак. 26. Раён. 29. Дзіра. 30. Тарпа. 32. Балея. 33. Уладар. 34. Грабар. 35. Шкода. 36. Цяжар.

Па вертыкалі: 2. Агрэст. 3. Нуда. 5. Рыса. 6. Глушэц. 8. Вупраж. 13. Скакуха. 14. Намітка. 15. Мінулае. 16. Галенне. 18. Крама. 20. Асетр. 23. Кужаль. 27. Продак. 28. Забава. 31. Бруд. 32. Ягня.

Пародыі

Янусь МАЛЕЦ

Спалохаўся

Пясок хрумсціць у мяне ў касцях...
Рыгор БАРАДУЛІН

Сябе цяпер вывучаем мы,
Вядзьмарым
не горш Кашпіроўскіх там розных,
Мы Чумакі, мы сыны чумы,
І ўсё ў гэты час чумаковы
нам можна.
А я даўно — да сучасных драм —
Нутро разглядаў,
вывучаючы гены.
І рэбры мацаў, нібы Адам,
І сэрца,
і ныркі,
і сподкі каленак.

Гарэлку лыкаў (Хрушчоў як быў),
Цяпер — ні-ні!
І тут ні пры чым мая жонка —
Аналіз неяк крыві зрабіў
І ўбачыў:
у венах цячэ
Самагонка!!!

Лёс кавалера

У кватэры на першым паверсе
пацалую цябе.
Сэрца ёкне —
і спалохана з месца сарвешся,
і захіліш фіранкамі вокны.
....
Божа мой, як на першым паверсе
быць нялёгка тваім кавалерам!
Анатоль ЗЭКАЎ

Божа мой, і за што ты пакуту
мне падкінуў такую аднойчы:
часта любка мая некранутай
сустракае самотныя ночы.
Цалаваў бы каханку з натхненнем
у шчаку, у нагу — як у лесе! —
і заснуў бы ля цёплых каленяў,
каб было ўсё на сёмым паверсе.
А на першым каханне - не цацка:
нічагусенькі ўжо не захочаш,
як ля вокнаў страшэнна знянацку
нейкі рокер, бы танк, правуркоча.
Дый на сёмым праблемы, халера, —
ах ты лёс, ты мой лёс распраклятый! —
там не будзеш ніяк кавалерам:
не ўцячэш праз акно — страшнавата...

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Рэдактар Эрнэст Ялугін.
Сябры калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.

Адказны сакратар Віктар Шніп.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
Наклад 7104 паасобнікі Зак. 1192. Індэкс 63865.